

Malmö högskola
Lärarytbildningen

Examensarbete
10 poäng

Elevers uppfattningar och tankar om betyg

En undersökning av elever i år 7

Pupils opinions and thoughts about grades

A survey of pupils in the 7th grade

Håkan Pettersson

Lärarexamen 180 poäng
Lärarytbildning 60p
Skolutveckling och ledarskap
2007-10-15

Examinator: Ingrid Sandén

Handledare: Lars Berglund

SAMMANFATTNING

Pettersson Håkan (2007). *Elevens uppfattningar och tankar om betyg, Pupils opinions and thoughts about grades.*

Lärarytbildningen 60 p, Malmö Lärarytthögskola.

Jag har ofta noterat att när jag lämnat tillbaka prov och meddelat provresultat är eleverna angelägna om att få veta vilket betyg som deras resultat skulle ge. I år 7 får man inte prata någonting om betyg med eleverna. När jag meddelar eleverna detta skapar det en besvikelse och frustration hos dem. Jag har genomfört en enkätundersökning med elever från klasser i år 7 i den obligatoriska skolan för att ta reda på deras åsikter om betyg och hur de tror att betyg påverkar dem.

Min undersökning visar att betyg spelar stor roll för elever och påverkar dem, både positivt och negativt. Många redovisar att betygen påverkar deras självförtroende och självbild. Man uppger också att betyg skapar en konkurrens mellan elever. Min undersökning visar också att eleverna har en positiv grundinställning till betyg. En majoritet anser att betygen har en motiverande funktion och att de lär sig mer med betyg än de skulle ha gjort annars. Man uppger också att man känner stress över skolan och betygen.

Jag har också jämfört svaren i min undersökning med resultaten från andra undersökningar där eleverna är äldre och redan får betyg. När jag jämförde resultaten kunde jag konstatera att elever i år 7 och äldre elever från de andra undersökningarna hade en förvånansvärt likartad uppfattning om betygen och dess effekter

Nyckelord: betyg, elever, konkurrens, motivation, självförtroende, stress,

I have often noticed that when I've returned tests and notified the pupils about their results, they are anxious to know what grade their result corresponds to. In the 7th grade, you are not allowed to talk about grades with the pupils. When I have to tell them that, the pupils often get frustrated and disappointed. I have committed a survey with pupils from the 7th grade to find out about their thoughts and opinions about grades and how they think that grades will effect them.

My survey shows that grades are important for pupils and effects them, both in a positive and in a negative way. Many pupils state that grades effects their confidence and self-esteem. Many pupils also states that grades create competition between them. Many pupils has a fundamentally positive attitude towards grades. A majority means that grades have a motivational function and that they learn more with grades than they else would have done. Pupils also report that they feel stress about school and grades

I have compared the answers in my survey with the results from other surveys where the pupils have been older and are already getting grades. When comparing the results I found that pupils in the 7th grade and the older pupils from the other surveys had a surprisingly big similarity in opinions about grades and their effects.

Keywords: competition, confidence, grades, motivation, pupils, stress

INNEHÅLL

1	Inledning	4
2	Syfte och frågeställningar	6
2.1	Syfte	6
2.2	Frågeställningar	6
2.2.1	Begränsningar	6
3	Litteratur	7
3.1	Historia	7
3.1.1	Den sjugradiga betygsskalan	7
3.1.2	Förändringen av betygsskalan	7
3.2	Bakgrund till dagens betygssystem	9
3.2.1	Mål- och kunskapsrelaterade betyg	9
3.2.2	Betygens grundstenar – likvärdighet och rättvisa.....	10
3.2.3	Betygsättningens brister	11
3.2.4	Bedömningsprinciper	12
3.3	Tidigare forskning utifrån elevers perspektiv	13
3.3.1	Material	13
3.3.2	Betygens påverkan på elever	13
3.3.3	Rättvisa (?) betyg	14
3.3.4	Betygen och elevers lärande	14
4	Metod	15
4.1	Urval	17
4.2	Genomförandet	17
4.3	Bortfall	17
4.4	utformandet av enkäten	18
4.5	Databearbetning	18
5	Resultat och analys	19
5.1.1	Påverkas betygshets eller självbild av betygen?.....	19
5.1.2	Vilken attityd har eleverna till betygens vara eller inte vara?	21
5.1.3	Hur uppfattar eleverna betygen som bedömningsinstrument?	23
5.1.4	Kan eleverna dra nytta av sina betyg i sin studieplanering?	26
6	Jämförande diskussion	28
7	Sammanfattande slutsatser	29
7.1	Vidare forskning	30
8	Bilagor	32

1 INLEDNING

Jag har ofta noterat att när jag lämnat tillbaka prov och meddelat provresultat är eleverna angelägna om att få veta vilket betyg som deras resultat skulle ge. I år 7 får man (än så länge) inte prata någonting om betyg med eleverna. När jag meddelar eleverna detta skapar det en besvikelse och frustration hos dem. De vill veta vad deras provresultat motsvarar på betygsskalan. Så, även om betyg inte är aktuellt i år 7, så är det ändå väldigt många tankar och funderingar som rör just betygen. Jag blev intresserad av att undersöka vilka uppfattningar och attityder man hade om betyg redan innan man hade någon personlig erfarenhet av att betygsättas. Några frågeställningar som jag var intresserad av att få svar på var om eleverna redan nu kände någon stress över betygen. Tror man att det skulle uppstå konkurrens mellan klasskamrater. Hur rättvisa tyckte man att lärarna var vid betygsättning. Detta var några av de frågor jag var nyfiken att få svar på.

I skolans värld finns betygen som redskap för att bedöma elevers kunskaper. Under de snart 200 år som betygen funnits i Sverige i mer organiserad form, har mycket hunnit förändras; samhället, tekniken, kunskapssynen, förväntningarna på skolan, elever och lärare och, inte minst, betygssystemen som sådana.

Man kan vara för eller emot betyg, men betygen är ändå det man tar sig vidare på i utbildningshierarkin. Det finns en direkt relation mellan betygsnivåerna och utbildningsvägarna. Ju högre betyg, ju fler vägar finns öppna.
(RiR 2004)

Betygen kan också vara ett sätt för eleverna att få större trygghet i sin studiesituation. Betygen blir ett sätt för eleverna att själva kunna utvärdera och bedöma sina arbetsinsatser och ställa dessa i relation till sina studiemål. (Hitta källa som styrker detta påstående)

Dagens mål- och kunskapsrelaterade betyg som frambringats efter flitigt arbete av politiker och experter på olika nivåer, skiljer sig från det relativa system som var rådande till 1994. Dagens tonåringar är, på ont eller gott, en stor del av fenomenet "bedömning" som betygen innebär.

Vägarna till målen behöver inte vara lika, däremot skall resultaten vara likvärdiga. Betygsättningen är alltså en del av skolans resultatredovisning och anger de enskilda elevernas prestationer. (Skolverket 2000, s. 13)

Det är viktigt att jag som lärare är väl insatt i hur betygssystemet fungerar. Det är en förutsättning för att sätta rättvisa betyg. Jag måste veta hur betygen är tänkta att fungera och vilka mina skyldigheter som lärare är vad gäller betygsättningen.

Vi har fått en ny diskussion om betygen i och med skolminister Jan Björklunds förslag om att införa betyg från år 6 samt att ändra betygsskalan från 3 till 7 steg.

I ett pressmeddelande från Utbildningsdepartementet publicerat den 14 mars 2007 anges direktiven till en utredning om ett nytt betygssystem. Jag återger här detta pressmeddelande.

Pressmeddelande 14 mars 2007

Utbildningsdepartementet

Direktiv till utredning om nytt betygssystem

- Sju steg i nya betygsskalan
- Betyg från årskurs 6
- Regeringen ger de direktiven till en utredning om grund- och gymnasieskolans nya betygssystem. Betygen skall ges från årskurs sex. Elever som har det svårt kommer att upptäckas tidigare och det kommer att löna sig bättre att plugga.
- Den vanligaste frågan jag får från elever när jag är ute på skolor är: Varför finns det inte fler steg i betygsskalan? För eleverna är det en rättvisefråga att betygen skall återspegla hur mycket man lärt sig, fler steg ger rättvisare betyg.

Det säger skolminister Jan Björklund i en kommentar till de direktiv för utredning av ett nytt betygssystem som presenterats i dag.

Direktiven utgår ifrån en sjugradig betygsskala med fem steg för godkänt och två steg för underkänt. Det lägsta betygssteget för underkänt kan ersätta dagens streck (-), dvs. att betyg inte ges. I grundskolan ska sex betygssteg användas, varav ett underkänt.

Betygsskalan är inspirerad av ECTS-skalan, som nu även införs på vissa svenska lärosäten. Där rangordnas de godkända stegen från A till E, där A är det högsta betyget. Betygen för underkänt betecknas F och Fx (bilaga 4). Arbetsgruppen skall föreslå lämpliga betygsbenämningar för den nya skalan. Betyg skall ges från årskurs 6 och betygssystemet skall vara målrelaterat. Planeringen är att det nya betygssystemet införs mellan 2010 - 2013. (Utbildningsdepartementet 2007)

Det här gör att vi kommer att få diskussioner framöver hur betyg och bedömning kommer att uppfattas av elever även i de yngre åren. Det var inte min avsikt att föregripa dessa diskussioner, men jag kan väl ändå tycka att den här undersökningen ligger väl i tiden. Däremot vill jag inte på något sätt hävda att den skulle vara heltäckande eller att det går att dra några generella slutsatser ur den. Därtill är undersökningen alltför begränsad och urvalet alldeles för litet och icke-representativt. Däremot anser jag att det överhuvud taget gjorts alldeles för få ambitiösa undersökningar om hur elever uppfattar betygssystem och betygskriterier och hur man upplever att bli bedömd.

2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

2.1 SYFTE

Syftet med undersökningen är att ta reda på vilka åsikter eleverna har om de olika aspekter som finns i att bli bedömd med betyg:

Undersökningen vill också ta reda på om betygen kan vara ett hjälpmedel för eleverna att nå sina uppsatta studiemål.

2.2 FRÅGESTÄLLNINGAR

I vilken utsträckning upplever elever stress över att bli betygsatta?

Tror man att det uppstår konkurrens på grund av betygen?

Kan eleverna dra nytta av sin kunskap om sina betyg i sin studieplanering?

Tycker eleverna att lärarna är rättvisa och tydliga i betygssättning och betygskriterier?

2.2.1 BEGRÄNSNINGAR

Undersökningen avser att ta reda på elevers uppfattningar gällande betyg och bedömning och genomfördes på en kommunal skola i en ort i Skåne i år 7 vårterminen 2007. Undersökningen avser inte att ta ställning till om betyg bör sättas i tidigare ålder eller inte. Den avser inte heller att redovisa betyg ur ett lärarperspektiv.

3 LITTERATUR

3.1 HISTORIA

Betyg som fenomen är gammalt och har funnits länge. Under 1500-talet använde jesuiterna sig av betyg inom utbildning för att motivera i stället för att bestraffa. (Carlgren, 2002, pdf) I Sverige började betyg användas i allt större utsträckning under 1800-talet och kom då in i skolordningen. Betygen rörde hela personligheten och kontrollfunktionen var starkt uttalad.

I 1820-års skolordning går följande betygsskala att finna:

- A – berömlig insikt, berömlig flit
- B – godkänd insikt, godkänd flit
- C – försvarlig insikt, försvarlig flit
- D – otillräcklig insikt, ringa flit

Det var denna betygsskala som var aktuell när folkskolan grundades 1842. (Andersson, 1999.)

3.1.1 DEN SJUGRADIGA BETYGSSKALAN

Under 1900-talet skedde en likformighet gällande betygen. Betygssättningen i universiteten fick ett stort inflytande på hur läroverken och realskolan satte sina betyg, vilket i sin tur påverkade hur lärarna i folkskolan satte betyg. Den betygsskala som fanns både vid läroverk och vid folkskola i slutet av 1930-talet var en sjugradig bokstavsskala som kan benämnas som *absolut*.

Betyg i läroämnena, ordning och uppförande fastställdes med följande bokstavsbe-teckningar: (Andersson, 1999)

Läroämnen:	Ordning:	Uppförande:
A – Berömlig	A – Mycket god	A – Mycket gott
a – Med utmärkt beröm godkänd	B – God	B – Gott
AB – Med beröm godkänd	C – Mindre god	C – Mindre gott
Ba – Icke utan beröm godkänd		D – Klandervärt
B – Godkänd		
Bc – Icke fullt godkänd		
C – Otillräcklig		

Tanken med detta betygssystem var att elevernas förtrogenhet till ett ämne ökade genom skolåren. På grund av detta var det vanligt att det förekom låga betyg i de lägre årskurserna varpå en fördelning uppåt skedde i slutet av skolgången. Enligt Egidius går detta att likna vid en ”glidande betygsskala”, (Egidius 1994) där gränsdragningen mellan de olika betygsgraderna lämnades åt lärarnas bedömning. Det var en slags kvalitetsbedömning där läraren försökte avgöra om en elev t ex var Ba-mässig eller AB-mässig. (ibid.)

3.1.2 FÖRÄNDRINGEN AV BETYGSSKALAN

På 1930-talet började betygsfrågan mer metodiskt att undersökas i folkskolan och förslag lades fram om förbättringar. En direkt orsak till detta var frågan om intagning av elever till läroverken, vilken blev mer akut bl a genom det ökande tillflödet av sökande. Den frågan utreddes i ledning av Frits Wigforss, en pionjär i betygsfrågan. Frits Wigforss var lärar-utbildare från Kalmar som till sin profession var psykolog och modern matematikerdidaktiker. Utredningen gick ut på att se över intagningsförfarandet mellan folkskolan och efterföljande studier som realskolan och läroverket.

Wigforss arbete med reformeringen av betygsskalan är nära sammanbundet till om hur ett rättvist urval ser ut och han kom att hämta sina teoretiska hypoteser i positivismen. (Andersson, 1999) Detta arbete kom att ligga till grund för den klassiska definitionen av relativa betyg. Wigforss använde aldrig själv benämningen relativa betyg utan ordet "relativ" är en senare benämning. I skolberedningen, SOU 1961:30, beskrivs dessa betyg som en rangordning i förhållandet till medelprestationen inom den angivna gruppen. (SOU 1961, s.580) Wigforss tanke var genom att

försöka göra skolbetygen jämförbara i urvalsprocessen skulle ett mer demokratiskt urval kunna ske. (Andersson 1999, s. 25)

Pålitliga betyg som urvalsinstrument skulle kunna gagna studiebegåvningar bland samhällets lägre sociala skikt. Det bestämdes att betygen skulle grundas på en jämförelse-metod baserad på gruppen. Det relativa betygssystemet medförde att elever i Sverige skulle bedömas utifrån en procentuell fördelning som frambringades i de olika ämnena. Den tidigare sjugradiga betygbokstavsskalan anpassades till den Gausska fördelningskurvan. Denna s k *normal-fördelning* skulle gälla samtliga elever inom ett och samma ämne i hela Sverige och såg ut på följande sätt:

Betyg	C	BC	B	Ba	AB	a	A
% elever	1	6	24	38	24	6	1

Betyget Ba skulle 38 procent av eleverna i en klass få och betygen A kunde bara ges till 1 procent osv. Detta skulle med vissa undantag vara normen för hur betyg skulle sättas i samtliga läroämnen och årskurser i folkskolan. Läraren hade dock möjlighet att utifrån sina elevers kunskaper avvika från dessa riksnormer. En annan åtgärd som Wigforss genomförde var att utforma standardprov, ett hjälpmedel för lärarna att kontrollera nivån i klassen. Dessa prov genomfördes i årskurs fyra och sex, där betygen var som viktigast med tanke på intagningen till läroverket. Proven begränsades till matematik, läsning och skrivning.

I 1962 års skolstadga bestämdes för grundskolan en femgradig betygsskala. Betygen ändrades från bokstäver till siffror men en relativ betygssättning gällde fortfarande. Denna femgradiga betygsskalan kom också att införas i gymnasiet och fackskolan, den kom också att gälla för samtliga elever i den svenska skolan. Betygsskalan fick följande utseende: (Andersson, 1999)

Betyg	1	2	3	4	5
% elever	7	24	38	24	7

Betyg i uppförande och ordning gavs enligt tidigare modell med bokstavs-beteckning och utan formell procentfördelning. Det betygssystem som nu infördes innebar att eleverna som läste samma kurs skulle rangordnas i fem nivåer. De sju procent bästa eleverna skulle ha betyget 5, nästa grupp elever på 24 procent skulle ha betyget 4 osv. Systemet byggde på en matematisk teori om normalfördelning, vilken utformats för fördelning av mätvärden som bestämts av slumpen. (Linde, 200).

Därmed blev de relativa betygen mer absoluta än de absoluta någonsin varit, förankrade i en evigt giltig matematisk modell och i en biostatistisk princip om att mänskliga egenskaper, kroppsliga såväl som psykiska, är normalfördelade (Egidius 1999, s. 246).

Under 1960-talet började en livlig diskussion om betyg. Den rörde inte bara utformningen utan också dess ändamål. I 1965 års Gymnasieutredning föreslogs det att betygssystemet som utformats för grundskolan också skulle användas i gymnasieskolan. Anledningen till detta förslag var den empiriska studie som visade att tillförlitligheten i bedömningen var ytterst bristfällig. Elevernas betyg var mer beroende av vem som gjort bedömningen än de faktiska studieprestationerna.

3.2 BAKGRUND TILL DAGENS BETYGSSYSTEM

På 1970-talet gjordes det flera försök att försvaga urvalsfunktionen hos betyg och under den här perioden hamnade målrelaterade betyg i förgrunden. År 1976 tillsattes en ny gymnasieutredning, där förödande kritik riktades mot tillämpningen av tidigare betygssystem. Linde menar att

kritiken utgick från en mätteoretisk granskning av betygssystemets grundvalar mer än granskning av dess tillämpning. (2003, Linde s. 84)

Det relativa betygssystemet medförde att elever gjorde taktiska val av sina studier. Det skedde en flykt från vissa ämnen, såsom de naturvetenskapliga, därför att betygen där blev låga i förhållandet till kursens omfattning och elevens studieprestation. Valde eleven istället en mindre krävande kurs var chansen till högre betyg större.

Inom gymnasieutredningen fanns det inte, vare sig bland politiker eller bland organisationsrepresentanter, någon som ville försvara det relativa betygssystemet. Det rådde stor enighet om att betygssystemet inte passade skolan förhållande och linjedifferentieringen var stor. Däremot var de inte överens om det nya målrelaterade betygssystemet skulle ha gradering utöver godkändgränsen. Inom debatten kom skilda uppfattningar att diskuteras om betygens funktioner.

Göran Linde delar in dessa i fem punkter, (2003):

Diagnos och information. Betygen skall ge återkoppling till eleven, föräldrar och lärare och kunna användas för att korrigera undervisningen eller elevens upplägg av sina studier.

Uppflyttning. Eleven skall klara av tidigare nivå innan han/hon får gå vidare till nästa. Detta används knappast längre i Sverige men är mycket utbrett i övriga världen.

Differentiering. Betygen används som urvalsfunktion till högre studier eller vid anställning, där platserna inte räcker till för antalet sökande.

Behörighet och kvitto på genomgången stadium. Betygen används som ett bevis i garanterandet av särskilda förkunskaper och blir då behörighetsbekräftelse för kommande studier eller arbete.

Yttre motivation. Betygen är en sporre och höga prestationer belönas. Betygens funktion blir då att belöna duktiga elever och i vissa avseenden varna underpresterande.

Den punkt som var dominerande i betygdiskussionen, och enighet rådde, var behörighetsfunktionen. Detta kom senare att spegla den faktiska utformningen av det nya betygssystemet. Betygssystemet utarbetades så att betygen främst användes till behörighetsgivning och differentiering vid urval, och även i viss mån som belöning.

3.2.1 MÅL- OCH KUNSKAPSRELATERADE BETYG

Under 1990-talet gick den svenska skolan igenom förändringar, bl a kommunaliserades skolan och den övergick tidigare regelstyrning till målstyrning. Det var under den här perioden som alla gymnasieskolor blev treåriga och linjerna blev program. Denna stora förändring kom också att innefatta betygen. Det var under den här tiden av förändring som det svenska skolväsendet lämnade ett grupprelaterat betygssystem och införde ett målrelaterat betygssystem, där prestationerna skulle betygssättas efter hur väl eleven uppfyllde de mål och kriterier som fastlagts för kursen eller ämnet. Detta innebar att det i princip var möjligt för alla elever att uppnå de högsta betygen, ingen lärare behövde känna att betygen inte "räckte till". Det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet infördes i grundskolan fr.o.m. läsåret 1995/96 och för de elever som började i gymnasieskolan 1994 (Skolverket, 2001).

Dagens mål- och kunskapsrelaterade betygssystem ersatte tidigare relativa betygssystem med femgradiga sifferbetygsbeteckningar. Föreskrifter om betygsbeteckningar och hur helheten skall tillämpas finns i skolformsförordningarna och i de nationella läroplanerna. Nationellt bestämda mål i kursplaner samt betygskriterier för ämnen, ämnesblock och kurser skall vara stöd vid avgörandet om betyg. I grundskolan finns tre beteckningar Godkänd (G), Väl godkänd (VG), Mycket väl godkänd (MVG), i gymnasiet fyra, Icke godkänd, Godkänd, Väl godkänd, Mycket väl godkänd. (Skolverket, 2000) Eleverna får betyg varje termin från och med höstterminen år 8. Om en elev i grundskolan inte uppnår kursplanens ”mål att uppnå” i år 9, får han/hon inget betyg i ämnet. I ämnena i grundskolan är uppnåendemålen för år 9 minimikraven för betyget Godkänd. Slutbetyget skall vara en sammanställning av betygen i alla kurser som eleven avslutat. Eleven skall få ett slutbetyg när han/hon fått betyg på samtliga kurser som ingår i dennes studieväg. Det finns också nationella betygskriterier för Väl godkänt och Mycket väl godkänd.

Vid betygssättningen på en kurs ska läraren som stöd använda de betygskriterier som har fastställts för kursen. Skolverket fastställer betygskriterier för varje kurs. Kriterierna ska precisera vilka kunskaper som krävs för att eleven ska få betyget Godkänd, Väl godkänd respektive Mycket väl godkänd (Skolverket 2001, s. 11).

I läroplanen 1994 finns det två olika typer av mål:

Mål att sträva mot anger inriktningen på skolans arbete. De anger därmed en önskad kvalitetsutveckling i skolan.

Mål att uppnå uttrycker vad eleverna minst skall ha uppnått när de lämnar skolan. Det är skolans och skolhuvudmannens ansvar att eleverna ges möjlighet att uppnå dessa mål. (Lpo 1994, s. 9 - 10)

I ett *mål- eller kunskapsrelaterat betygssystem* skall elevernas kunskaper bedömas i relation till specificerade kunskapskvaliteter i form av mål och kriterier. Mål att uppnå anger exempelvis det minimum av kunskaper som en elev skall ha uppnått efter genomförd kurs. Det är lärarens uppgift att bedöma resultatet, d v s avgöra hur väl elevens kunskaper överensstämmer med målen. Betygskriterierna beskriver och preciserar de kunskapskvaliteter som gäller för respektive betyg och definierar de kvaliteter i måluppfyllelsen som ger olika betyg. Dessa kriterier måste läsas och tolkas i relation till kursens mål och till de kunskapskrav som de uttrycker. Målen anger vad eleven skall kunna, medan kriterierna används för att bedöma de kvaliteter eleverna visar.

Några betydelsefulla bitar i läroplanernas kunskapssyn är strävande efter helhet, skapar-förmåga och självständigt tänkande. Eleverna skall få en utsträckt bas av kunskap och utveckla sin förmåga att självständigt söka sin kunskap. Det är meningen är att eleverna under sin skolutbildning successivt skall sammanföra kunskapens kvantitativa och kvalitativa delar. Skolan har som uppgift att ge eleverna ökad självkänsla och social förmåga och se till att verksamheten genomsyras av ett demokratiskt förhållningssätt (ibid.).

3.2.2 BETYGENS GRUNDSTENAR – LIKVÄRDIGHET OCH RÄTTVISA

Begreppet likvärdighet används vanligtvis om utbildningen i den svenska skolan med hänvisning till skollagens 1 kap. 2 §.

Utbildningen inom varje skolform skall vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas (Skollagen 1985:1100).

Enligt regeringen är likvärdig betygssättning en av de mer grundläggande sidorna av skollagens likvärdighetskrav. Detta har framhållits bl a vid intervjuer med representanter för Utbildningsdepartementet. När det nya betygssystemet beslutades 1993 skrev regeringen att det var

nödvändigt med jämförbara betyg för att mäta kunskapsstandarden mellan skolor, kommuner och delar av landet (Prop.1993/94:UbU1).

Eftersom betyget också skulle ha en funktion som ett offentligt dokument på fullgjord utbildning menade regeringen att det ställdes krav på nationell standard och jämförbarhet (ibid). Riksdagen ställde sig också bakom dessa uttalanden av regeringen.

Likvärdighet och rättvisa är de grundläggande värden som skall genomsyra det svenska skolväsendet. Betyg måste uppfattas som rättvisa och lika för alla för att få legitimitet, med andra ord för att accepteras av användarna: lärare, elever och föräldrar. I tidigare betygssystem jämfördes syn på likvärdighet med likformighet, och säkerställdes med att alla elever läste samma sak och betygen baserades på en jämförelse på deras prestationer. Detta stela och orörliga sätt passar inte in i en föränderlig värld. Skolverksamheten måste kunna anpassas till de lokala premisserna. Detta medför större krav på lärare och elever, de skall bedömas efter samma mål även om de läst olika saker.

Rent konkret betyder kraven på likvärdighet och rättvisa att ett betyg i ett ämne satt i en klass skall motsvara ett likadant betyg satt i en annan klass. (Skolverket 2001, s. 27)

Betygen skall vara likvärdiga och rättvisa men behöver nödvändigtvis inte omfatta samma innehåll, detta kräver samtal mellan lärare.

En lärare måste med ett kunskapsrelaterat betygssystem på ett mer aktivt sätt skaffa sig ett underlag för bedömning i form av observationer, samtal, projektarbeten, individuella uppgifter och inte minst mer strukturerade bedömningsituationer med syfte att pröva utvalda delar av den efterfrågade kunskapen. Det är en del av lärarens professionella kompetens att kunna göra individuella bedömningar av elevernas kunskapsutveckling. (Annerstedt 2002, s. 129)

Detta förstärks ytterligare av Lpo94, där står angivet att läraren skall

vid betygssättningen utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kraven i kursplanen och göra en allsidig bedömning av dessa kunskaper. (Lpo 1994, s. 16)

Det är viktigt att lärarna har en kontinuerlig kommunikation för att säkerställa att betygen blir lika för alla och rättvisa. De nationella dokumenten i sig kan inte enbart användas som underlag för en rättvis betygssättning. De är skrivna i syftet att vara ett diskussionsunderlag för den professionella lärarkåren. Innebörden i dokumenten måste fastställas av lärargruppen. För att kunna trygga den likvärdiga och rättvisa betygsbedömningen måste det ske ett samarbete mellan landets skolor. Det är här rektorns och kommunens ansvar kommer in. Det är deras uppgift att se till att ett utökat yrkesmässigt samtal skapas (Skolverket 2001).

3.2.3 BETYGSÄTTNINGENS BRISTER

Ett betyg skall återspegla de kunskapskvaliteter en elev skaffat sig i ett visst ämne. Betyget är resultatet av en bedömningsprocess som pågått under en längre period, och där olika bedömningsunderlag ingått. Hur bedömningsprocessen går till i praktiken eller på vilket underlag en enskild lärare *faktiskt* gör sin bedömning är dock inte helt enkelt för en utomstående att känna till. Naturligtvis är det också svårt att veta något om bedömningen för lärarkollektivet som helhet. En undersökning om hur lärarna betygssätter och om detta sker på likvärdiga grunder är både svår och kostsam att utföra, och möjligen skulle det i praktiken krävas en forskningsinsats. Det som då återstår är att undersöka *betygsutfallet* eller *betygsättningens förutsättningar* för att bedöma betygens likvärdighet. (RiR, 2004) Idag är det svårt att säga om betyg är rättvisa och ger likvärdighet för alla

elever. Riksrevisionen menar att skillnader i betygsresultat mellan skolor och kommuner exempelvis kan bero på olikheter i elevernas kunskaper. Vidare menar Riksrevisionen att friskolor redovisar ett högre resultat än de kommunala skolorna. Det går också att se geografiska skillnader, där skolor i förorten och glesbygden rapporterar ett högre resultat än rikssnittet. Genom att jämföra betygsresultat med resultat på nationella ämnesprov blir det en tydlig skillnad mellan landets olika skolor och kommuner. (RiR,) Ytterligare en aspekt som komplicerar betygets likvärdighet och rättvisa är Mats Nilssons teori om den omöjliga objektiviteten. Han menar att objektivitet aldrig kan uppnås för att

en människas omdöme om en annan alltid är kryddad av personliga kriterier (Nilsson 1977 s. 48).

De effekter som visats uppstå när en lärare bedömer en elev är:

Förväntanseffekten – Läraren skapar vissa hypoteser om att elev skall lyckas på ett visst sätt. Detta medför faktiska förändringar hos eleven.

Haloeffekten – Läraren ser inte eleven som en helhet och ”fastnar” på detaljer som t ex dålig handstil vilket påverkar betyget.

Personlighetseffekten – Dålig personkemi mellan lärare och elev påverkar betygen.

Värdeeffekten – Överensstämmande åsikter och attityder mellan lärare och elev gagnar betygen och vice versa (ibid).

Riksrevisionen menar att en absolut likvärdighet inte är möjlig att nå upp till med dagens aktuella betygssystem. Målet med likvärdighet måste också ställas mot eventuella kostnader, i form av förhöjd centralisering och styrning av regler. Om betyg inte är jämbördiga får det dock konsekvenser för de olika användningar betyg har eller förväntas ha i en mål- och resultatstyrd skola. Elevernas kunskapsutveckling influeras av hur de värderas och betygssätts. Om betygssättningen t ex trångsynt uppmuntrar till faktakunskaper på en bekostnad av förståelse och samband kommer eleverna rätta sina inlärningsstrategier efter detta. (RiR, 2004)

Vidare menar riksrevisionen att det finns en koppling mellan betygssystemet och den enskilde elevens rätt till kunskap. Betyget Godkänd anger den nivå av kunskap alla elever i den svenska skolan minst har rätt att uppnå. Om godkändkraven skiftar mellan skolor skiftar också elevers rättighet till kunskap. Med detta i bakhuvudet gör det svårt att förena de grundläggande kraven i skollagen med elevernas lika tillgång till likvärdig utbildning. Betygen från år 9 har en viktig funktion, en urvalsfunktion. Där högre betyg ger vissa elever fler förmåner att komma in på mer attraktiva utbildningar. Här är det viktigt att betygen sätts på lika villkor för att rättvisgöra emellan elever. Konkurrensen mellan attraktivare utbildningar bör bygga på elevers kunskap, inte på skolornas olikheter i tolkningen av betygssättningen. Sammanfattningsvis har betygen flera viktiga ändamål att fylla i dagens decentraliserade skola men dock under den förutsättningen att betygen sätts på likvärdigt underlag (RiR, 2004).

3.2.4 BEDÖMNINGSPRINCIPER

Oavsett på vilka principer ett betygssystem vilar, är underlaget för betygssättningen lärarens bedömning av elevens prestationer. Det är mötet mellan lärarens uppfattning av betygs-systemet och de för läraren kända elevprestationerna, som betyg sätts. Betygssystemets utformning och tänkta funktion kommer att spela en underordnad roll, om inte systemets principer och tillämpning förstås av lärarna (Selghed, 2006).

3.3 TIDIGARE FORSKNING UTIFRÅN ELEVERS PERSPEKTIV

3.3.1 MATERIAL

Då det ingår i studiens syfte att undersöka betyg och bedömning ur ett elevperspektiv, tas härvupp tidigare forskning som inriktat sig på just detta. För att ge en övergripande bild av hurvetygssystemet fungerar i dagens skola görs hänvisningar till elevperspektivet i Skolverkets *Nationell kvalitetsgranskning* från år 2000. Flera undersökningar grundar sig helt på elevperspektivet och en av dem är Skolverkets rapport *Den rimliga skolan Livet i skolan och skolan i livet* (1999) som bygger på en brevväxling mellan 46 elever från olika skolor i landet och Skolverket under åren 1995-1998. En annan är doktorsavhandlingen *Upplevd kompetens* (1999) av Maj-Lis Hörnqvist som bygger på intervjuer och brevskrivning av två åttonde-klasser under läsåret 97/98. Nyare forskningsrön (från 2000-2001) återfinns i Bengt Brodows och Kristina Rininslands bok *En skola som om elever betydde något* (2002). Genom att läsa uppsatser från knappt 700 elever i högstadiet och gymnasiet har de skapat sig en bild av hur elever upplever sin skolverklighet. Nyligen publicerades *Attityder till skolan 2006* (2007), framtagen genom en omfattande enkät- och telefonundersökning utförd av Skolverket bland elever i år 7-9 och gymnasiet, lärare, skolbarnsföräldrar och allmänhet. Jämförelser med tidigare liknande undersökningar kan ge en bild av eventuella förändringar i elevers och andra berördas bild av skolan. Nedan redogörs för generella tendenser men inga exakta resultat presenteras. Det ska påpekas att det i flera undersökningar är det både grundskoleelever och gymnasieelever som deltagit.

3.3.2 BETYGENS PÅVERKAN PÅ ELEVER

Vilken effekt har betygen på elevernas upplevelse av sig själva och skolan? Skolverkets senaste attitydundersökning (2007) visar på att andelen stressade barn i skolan är stor. I genomsnitt känner sig var tredje grundskoleelev stressad, en markant ökning sedan 1997. Men jämfört med 2003 har andelen elever i årskurs 7-9 som alltid eller oftast känner sig stressade i skolan minskat medan andelen bland gymnasieeleverna är oförändrad. I undersökningen år 2003 menade tre av tio elever i grundskolans senare år att de alltid eller oftast var stressade i skolan, idag menar drygt två av tio samma sak. Var tredje gymnasieelev känner sig alltid eller oftast stressad i skolan. Stressen är värre bland flickor än bland pojkar. Flera av undersökningarna tyder på att det är både betygshets, betungande läxor och prov som bidrar till upplevd stress (Brodow & Rininsland, 2002). Undersökningarna visar också tydligt att det finns ett konkurrenstänkande i skolan. Trots att det målrelaterade betygssystemet inte innebär ett jämförande mellan elever, tycks tävlingstänkandet vara centralt för många. Elever uttrycker på olika sätt att de jämför och tävlar med varandra och att placeringen i klassen fortfarande är viktig. Att ligga efter någon annan kan vara en bidragande faktor till stress (Skolverket, 1999). Även Hörnqvists studie (1999) visar detta. Att ha hunnit mer eller mindre betyder ofta att vara bättre eller sämre. Även press hemifrån kan medföra stress. Skolverkets nationella kvalitetsgranskning (2000) visar att stressen och konkurrensen i grundskolan är störst i kärnämnen, eftersom det är i dessa som betyget Godkänd krävs. En viss konkurrens om de mest populära gymnasieskolorna och programmen finns, men den ökade stressen tros till största del bero på att eleverna känner till de höga kraven på gymnasiet och att de även siktar på en eftergymnasial utbildning, vilket ofta kräver höga betyg. Dessutom kan en bidragande faktor vara den allmänna uppfattningen om kunskap. Strävansmålen uppmanar alla att sträva efter att nå så långt som möjligt och hela samhället ställer krav på kunskap och lärande. Vad är då betyg för eleverna egentligen? Är det ett bevis på kunskap, endast missvisande bokstavskombinationer eller något djupt förknippat med den egna personen? För många är betygen tätt sammanbundna med den egna identiteten. De påverkar självkänslan, kan höja den till skyarna eller få ner den i botten. De kan innebära en viss ställning i klassen eller på skolan men det är inte alltid självklart att höga betyg ger högst ställning. Det gäller att vara duktig utan att bli kallad plugghäst eller tönt på grund av höga betyg. Det finns exempel på elever som går in för betygen så till den grad att deras identitet står och faller med dem så att betygen och identiteten blir sammanflätade

(Skolverket, 1999). Ett icke godkänt betyg kan kännas som ett underkännande av personen och inte endast som att tillräckliga kunskaper saknas (Skolverket, 2000).

3.3.3 RÄTTVISA (?) BETYG

Enligt Skolverket (2000 s 54) är elever överlag medvetna om att de inte jämförs med varandra utan mot uppsatta mål, något som upplevs som positivt. Ju äldre eleverna är, desto mer medvetna är de om betygskriterierna. Däremot upplever ändå många att beteendekriterier spelar in i betygssättningen, exempelvis flit, närvaro och att ta ansvar. Det förekommer få diskussioner kring hur betygen sätts. Skolverkets brevväxling med elever visar att många elever saknar kunskap för hur betygen ska sättas. En del upplever att det är de som personer som blir bedömda, inte kunskaperna. Flera antyder att det är viktigt att hålla sig väl med lärarna och att relationen till lärarna kan vara viktigare än att tillägna sig kunskaper. Brodow & Rininsland (2002) har funnit att en del elever upprörs över att hårt arbete inte belönas i betygen, att många lärare har bristfälliga kunskaper i hur målstyrande betyg sätts, och att förtroendet för lärarnas betygssättning är kluvet. I Skolverkets attitydundersökning (2007) framkommer dock att allt fler elever tycker att lärare sätter rättvisa betyg. Anmärkningsvärt är dock att var tionde elev anser att inga eller endast några få av lärarna sätter rättvisa betyg. Glädjande nog har emellertid både elever och föräldrar fått ett allt större förtroende för skolan. Såväl elevinflytande, stödinsatser, relationer mellan lärare och elever och mobbning samtliga delar har utvecklats i positiv riktning jämfört med tidigare undersökningar.

3.3.4 BETYGEN OCH ELEVERS LÄRANDE

Brodows och Rininslands undersökning (2002) visar att de flesta elever inte anser att betygen bör tas bort. Då frågan om betygens vara eller icke vara diskuteras är det första problemet hur ett urval då skulle kunna ske till högre studier. Vad skolan skulle ha istället blir således ett aktuellt spørsmål. Men om man bortser från dessa tekniska frågor och ser på hur det ser ut idag, kan frågan ställas: vilken effekt har dagens betygssystem på elevernas lärande? Skolverket (1999) fann att många elever gärna framhåller provresultat och betyg i siffror, medan väldigt få diskuterar lärande och kunskap i uppsatserna. Betygen handlar om resultat och prestation och inte det som det egentligen handlar om: sammanhang och kunskaper. För många kan belöningarna och bedömningarna i sig bli moroten. Kunskaperna blir därmed underordnade betygen. Samma tendenser har Brodow och Rininsland funnit (2002 s 135). Någon elev framhåller att betyget är direkt avgörande för hur mycket man lär sig. Om chansen finns för ett höjt betyg, läggs betydligt mer arbete ned i detta ämne. Vidare fann de att betygen kan ha en direkt hämmande effekt på elever i klassrummet. Av rädsla för att verka okunniga och därmed riskera betygen, avstår en del elever från att uttala sig i öppna diskussioner. Samtidigt som flera elever tar upp betygens motiverande effekt, kan frågan bli vad motivationen ger. Har skolan lyckats om strävan efter höjda betyg enbart handlar om det och inte om att utöka kunskaperna?

4 METOD

Den metod som jag använder i den här studien är en enkätundersökning. Tvärsnittsdesign eller surveydesign kallas den undersökningsdesign som inbegriper enkäter och strukturerade intervjuer, vilka är viktiga metoder för kvantitativa forskare. Karakteristiskt för tvärsnitts-design är att fler än ett fall studeras, att undersökningen görs vid en enda tidpunkt, samt att undersökningen utförs på ett sådant sätt att datan är mätbar och att relationer mellan olika variabler kan studeras. Att det behövs fler personer till kvantitativa än till kvalitativa undersökningar beror på att syftet med undersökningarna ofta ligger på olika plan. En kvantitativ forskare är intresserad av att kunna mäta, finna samband mellan olika variabler samt generalisera till en större population. Frågorna i enkäter eller strukturerade intervjuer innehåller ofta svarsalternativ och är mer styrande till sin natur, just för att svaren ska kunna jämföras (Bryman, 2002).

Enligt Göran Ejlertsson är det syftet med undersökningen och de aktuella frågeställningarna som skall avgöra om en kvantitativ eller kvalitativ studie skall göras. Enkäten har stora fördelar vid intervjuförfarande inom vissa områden, medan intervjun är att föredra inom andra områden (Ejlertsson, 1996).

Fördelarna med en enkätundersökning är flera. Respondenten kan i lugn och ro svara på frågorna och överväga olika svarsalternativ. Alla som ingår i enkätstudien får samma frågor, med andra ord ett standardiserat frågeformulär. Detta medför ett relativt lättolkat resultat. En annan fördel med enkätundersökning är möjligheten att ställa känsliga frågor, då respondenten slipper svara på frågan med ord till en främmande person (Ejlertsson, 1996).

Nackdelen med en enkätundersökning är bland annat att den ibland ger ett bortfall. Bortfallet kan variera olika på olika undersökningar och vid olika frågor, ju sämre konstruerade frågor desto större bortfall. Det som också talar emot en enkätundersökning är formulärets begränsning och att möjligheten till följdfrågor försvinner, vilket försvårar en fördjupning. Det är också viktigt att ha i åtanke med en enkätundersökning att felaktiga svar eller missuppfattningar inte kan korrigeras i efterhand (Ejlertsson, 1996).

Kraven på reliabilitet och validitet är höga. Reliabilitet förklarar Ejlertsson (1996) med att undersökningen skall kunna upprepas vid ett senare tillfälle och ge samma resultat. Validitet innebär att det som är avsett att mätas verkligen mäts. En fråga med hög validitet får således inte ha systematiska fel och ska inte kunna tolkas på flera olika sätt (Ejlertsson, 1996).

Reliabilitet handlar om överensstämmelsen och pålitligheten hos ett mått på ett begrepp (Bryman, 2002). Tre viktiga faktorer är inblandade när man tar ställning till om ett mått är reliabelt:

Stabilitet, vilket innebär att man att man frågar sig om måttet över tid är så pass stabilt att det inte förändras. Det betyder att om exempelvis en grups attityder mäts två gånger efter varandra, ska resultaten inte skilja sig åt i någon större omfattning.

Intern reliabilitet. Den viktiga frågan är om de indikatorer som utgör en skala eller ett index är pålitliga och följdriktiga, dvs hur respondenternas poäng på någon av indikatorerna är relaterade till deras poäng på de andra indikatorerna.

Interbedömarreliabilitet. Om det rör sig om subjektiva bedömningar, då man exempelvis ska observera eller översätta data till kategorier och då det finns flera observatörer inblandade, finns det en risk för att överensstämmelsen mellan dessa tolkningar är alltför liten. Detta kan bli aktuellt i många situationer till exempel vid en innehållsanalys då olika inslag i media ska kategoriseras, då

man ska kategorisera svar på öppna frågor i en enkät eller vid strukturerade observationer då en eller flera personers beteende ska klassificeras på något sätt.

Om man diskuterar de tre faktorerna i samband med min undersökning kan man säga att måttet bör vara ganska stabilt, dvs att man troligen skulle få samma svar från eleverna om enkäten gjordes vid en annan tidpunkt. Det som skulle kunna förändra svaren är om eleverna skulle ha ändrat åsikter, om man t ex skulle göra om samma undersökning i år 8 skulle eventuellt deras erfarenheter av bedömning och betygssättning ha förändrat deras synsätt. Men om undersökningen gjordes under samma förutsättningar som nu bör svaren bli likartade. Vad gäller intern reliabilitet bör den vara god med den typ av skala som används vilken går från instämmer helt, till instämmer inte alls. Det bör ge samma viktning av svaren. Dessutom spelar det inte så stor roll i den här undersökningen eftersom varje fråga bedöms för sig. Frågorna i enkäten räknas inte samman till någon totalpoäng för varje elev, vilket förekommer i andra enkäter. Därför är den interna viktningen mellan frågorna ganska betydelselös. Interbedömarreliabilitet används när svar på öppna frågor ska kategoriseras eller när det finns fler observatörer som tolkar svaren. Inget av detta är aktuellt i min undersökning, då den inte innehåller några öppna frågor och då jag är ensam observatör och uttolkare av svaren.

Teoretisk validitet har att göra med om ett mått för ett begrepp verkligen mäter begreppet ifråga. När man diskuterar om en persons intelligenskvot (dvs dennes resultat på ett intelligenstest) verkligen ger en bild av intelligensen för personen ifråga, väcker man frågan om validiteten hos intelligenstestet i förhållande till intelligensen. När vi på liknande sätt hör att någon säger att BNP egentligen inte är något bra mått på ett lands ekonomi eller att studenter menar att svaren på tentemensfrågor inte säger något om huruvida kursmålen blivit uppnådda eller inte, handlar det om (mättnings-)validitet. (Bryman, 2002)

Det finns flera olika sätt att bestämma validiteten: ytvaliditet, samtidig validitet, predikativ validitet, begreppsvaliditet och konvergent validitet. Här används termen validitet som ett generellt ord som kallas för mättningsvaliditet dvs mäter frågan det den ska mäta.

Att bedöma huruvida frågorna i min enkät har hög mättningsvaliditet eller inte tycker jag ibland är svårt att avgöra. Generellt anser jag nog, med tanke på svaren jag fått att validiteten är hög. Det är framförallt en fråga, fråga 12 - Olika lärare gör olika bedömningar när de sätter betyg – som det är tveksamt om den är relevant. Frågan är alltför öppet formulerad och ger möjlighet till olika tolkningar av vad som menas med begreppet olika bedömningar.

Anledningen till att jag väljer enkäten och således en kvantitativ metod för min studie, är att jag vill ha med många elever i undersökningen. Mitt syfte är att ta reda på den allmänna uppfattningen om betyg och bedömning hos elever i klass 7, något som jag anser blir bättre med flera elever än med ett fåtal genom djupintervjuer.

Bryman (2002) menar att det är fullt möjligt att göra en kvantitativ studie innehållande kvalitativa drag och att forskningsinriktningarna är olika men dock inte oförenliga. På grund av att enkätundersökning är mätinstrumentet för denna studie, är den kvantitativ till sin karaktär men jag vill framhålla dess kvalitativa sidor. Vad jag vill ta reda på är inte objektiva fakta utan attityder och uppfattningar om ämnet betyg och bedömning. Utifrån min studie kommer det dock inte att vara möjligt att generalisera till hela populationen, vilket ofta är intentionen för rent kvantitativa forskare. Därtill är urvalet alltför begränsat kvantitativt. Det kan inte heller sägas vara representativt för hela befolkningen eftersom det sker i ett typiskt medelklassområde med få elever med invandrarbakgrund.

4.1 URVAL

Antalet deltagare är begränsat till 3 klasser i år 7. Anledningen till att jag valt elever i år 7 är som jag tidigare påpekat att jag vill ta reda på deras uppfattningar och kunskaper om betygssystem och bedömningar redan innan de erfart att bli betygsatta. De tre skolklasserna kommer från samma skola i en kommun i södra Sverige. Eleverna i min undersökning har mycket gemensamt. De är alla en del av det svenska betygssystemet och inga individer är uteslutna från klasserna. På individnivå görs inget urval från min sida utan det är klassen som helhet som väljs ut. Att det ska vara jämn fördelning mellan könen är inget jag kan styra över, eftersom samtliga elever har möjlighet att delta.

Bryman (2002) kallar denna typ av urval för kvoturval vilket innebär att forskaren medvetet försöker spegla populationen i avseende på exempelvis kön, etnisk bakgrund, ålder och socioekonomisk status. Kvoturval räknas som ett icke-sannolikhetsurval eftersom det till syvende och sist är forskaren som tar det slutgiltiga beslutet om vilka som får möjlighet att delta i undersökningen. De sannolikhetsbaserade urvalen görs slumpmässigt enligt särskilda strategier. På grund av tidsskäl och andra praktiska skäl har detta inte varit möjligt för mig. Det innebär också att på grundval av detta begränsade urval av elever, är det inte möjligt att generalisera till hela populationen eftersom det är just dessa 71 elever som undersökningen gäller. Svaren skulle kunna se mycket annorlunda ut om undersökningen exempelvis utförts i en annan del av landet. Resultatet bör alltså tas emot för vad det är: en attitydundersökning bland ett begränsat antal elever i ett avgränsat geografiskt område under våren 2007.

4.2 GENOMFÖRANDET

Jag tog kontakt på den skola som undersökningen skulle göras på, vilket är den skola jag arbetar på, och informerade om hur allt skulle gå till och fick rektors medgivande. Därefter informerade jag berörda föräldrar om undersökningen. Enligt forskningsetiska regler skall målsman underrättas om eleven är minderårig och föräldrarna har rätt att välja om eleven skall delta eller inte. (Bilaga 1) Alla föräldrar godkände att deras elever deltog i undersökningen. Jag underrättade också berörda klassföreståndare om undersökningen och kom överens om lämpliga tider för genomförandet. Enkätundersökningarna ägde rum i samförstånd med berörda lärare på ordinarie lektionstid. Jag ledde själv arbetet med att genomföra undersökningen. Innan eleverna fick börja svara, var jag noga med att informera om kriterierna för forskning som innebär att alla elever garanteras frivilligt deltagande och anonymitet. Alla närvarande elever ville delta.

4.3 BORTFALL

I en kvantitativ undersökning finns det alltid risk för bortfall. När en person vägrar eller inte har möjlighet att delta i undersökningen benämns det som ett *externt bortfall*. När det sker ett bortfall vid enstaka frågor talar man om ett *internt bortfall*. (Ejlertsson, 1996) Ejlertsson menar att det främsta steget att vidta för att minska externt bortfall är, förutom att ha genomarbetade frågor och att skicka påminnelser. (Ejlertsson, 1996) Genom att jag själv var närvarande vid enkätundersökningen behövdes inga påminnelser. De externa bortfall som förekom i mina enkätundersökning berodde på sjukfrånvaro. I de tre klasserna i år 7 var 4 elever sjuka. Det förekom inte något internt bortfall i någon av enkäterna. Jag tror detta kan bero på att jag var närvarande medan eleverna fyllde i enkäterna och att enkäten var relativt kort med endast 15 frågor.

4.4 UTFORMANDET AV ENKÄTEN

Undersökningen består av en enkät. Enkäten innehåller olika typer av frågor. Dessa frågor består av ett antal påståenden inom samma område, vilka respondenterna skall hålla med om eller ta avstånd ifrån med hjälp av en oftast fem- eller sju gradig skala, den så kallade *Likert-skalan*. Ytterpunkterna anges till *stämmer helt* respektive *stämmer inte alls*. (Ejlertsson, 1996). Jag har valt att i den här undersökningen valt att använda en fyr gradig skala. Därmed får man två omdömen på den positiva sidan och två på den negativa. Genom att inte ha en skala med ett udda antal omdömen så undviker man att eleverna väljer mittenalternativt som skulle bli ett mer neutralt omdöme som eleverna skulle kunna välja av t ex bekvämlighetsskäl. Detta ville jag undvika. Jag ville att man skulle vara tvungen att tänka till och ta ställning i varje fråga.

Ett sätt att öka läsbarheten i en enkätundersökning kan vara att strukturera enkäten i olika avsnitt, där varje avsnitt har ett gemensamt tema. (Ejlertsson, 1996, s97) Min enkät består av fyra delar. I den första delen undersöks elevernas uppfattning om sig själva i förhållande till betyg. Frågorna berör betygshets, självförtroende och självbild. I den andra delen undersöks elevernas uppfattningar kring betygssystemet. Frågorna berör inställning till betyg, vem betygen är till för och betygens roll. Enkätens tredje del handlar om elevernas syn på om betyg är rättvisa och om hur lärarna hanterar betygsättning och bedömningar. Frågorna berör kunskaper utanför skolan, prov, lärares rättvisa och bedömningsgrunder. Den fjärde delen berör frågor kring om eleverna kan ha nytta av betygen i sin studieplanering. Frågorna berör studiemål, motivation och studiehjälp. Frågorna är strukturerade i den här ordningen i enkäten. Jag har dock inte använt rubriker eller någon annan indelning i själva enkäten. Jag tror inte det skulle öka läsbarhet eller förståelse av frågorna, utan det skulle nog snarare förvirra och förbrylla eleverna. Indelningen är i första hand avsedd för att jag lättare skall kunna analysera och diskutera svaren genom att föra samman dem under gemensamma teman.

4.5 DATABEARBETNING

För att bearbeta svaren från enkäterna använde jag datorprogrammet SPSS. Det är ett välkänt statistikprogram som används över hela världen vid forskning och undervisning, marknadsundersökningar, utvärderingsarbete och mycket annat. I Sverige är SPSS ett av de dominerande programmen vid universitet och högskolor. Programmet används för registrering, bearbetning och presentation av statistiska data. Jag har använt detta program för just de ändamålen. Resultaten från enkäterna matades in i SPSS och därefter kunde jag få ut de tabeller och diagram som jag ansåg att jag behövde och få data presenterad så som jag ville att den skulle presenteras.

5 RESULTAT OCH ANALYS

5.1.1 PÅVERKAS BETYGSSETS ELLER SJÄLVBILD AV BETYGEN?

Det här första avsnittet handlar om elevernas självförtroende och identitet och hur det påverkas av betyg. Det tar också upp frågor om stress och konkurrens i skolan.

1. Jag får sämre självförtroende av ett betyg som jag inte är nöjd med.

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	13	12	25	16,9%	18,3%	35,2%
Stämmer ganska bra	14	13	27	18,3%	19,7%	38,0%
Stämmer mindre bra	8	6	14	8,5%	11,3%	19,7%
Stämmer inte alls	2	3	5	4,2%	2,8%	7,0%

Ungefär 73% dvs nästan 3/4 av eleverna håller helt eller ganska väl med om att ett dåligt betyg påverkar deras självförtroende på ett negativt sätt. Det är endast 7% av eleverna som menar att betyg som de inte är nöjda med inte alls påverkar deras självförtroende. Skillnaden mellan pojkar och flickor är väldigt liten.

2. Betygen påverkar vad jag tycker om mig själv.

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	1	2	3	2,8%	1,4%	4,2%
Stämmer ganska bra	19	17	36	23,9%	26,8%	50,7%
Stämmer mindre bra	13	10	23	14,1%	18,3%	32,4%
Stämmer inte alls	4	5	9	7,0%	5,6%	12,7%

På frågan om betygen påverkar vad man tycker om sig själv, dvs identitet och självbild är det ganska få elever, endast 4,2%, som stämmer helt in i påståendet att betygen påverkar identiteten och självbilden. Däremot är det över hälften som tycker att det stämmer ganska bra. Det är något fler pojkar än flickor som anser att betygen påverkar vad de tycker om sig själva. Men sedan är det också nästan en tredjedel som tycker att det stämmer mindre bra, medan 12,7% anser att det inte stämmer alls.

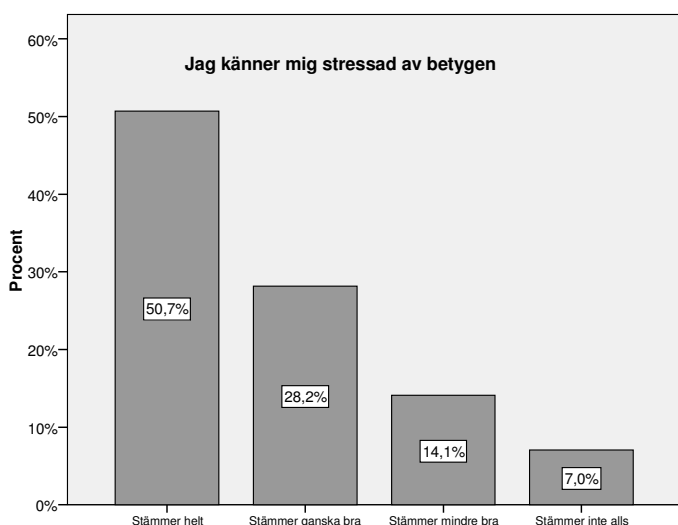
Diskussion och analys

Frågor som handlar om identitet och självbild, visar att både tjejer och killar får sämre självförtroende av betyg som de inte är nöjda med. Resultatet visar att det är liten skillnad mellan pojkar och flickor. Däremot anser inte så många att det påverkar självbilden dvs påverkar vem man är. De flesta tycker att man är samma person oavsett om man får ett bättre eller sämre betyg. Jag blev lite förvånad över att eleverna var så pass mogna att de kunde göra den distinktionen mellan självförtroende och självbild som jag ändå uppfattar att de gjort.

3. Jag känner mig stressad av betygen.

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	14	22	36	31,0%	19,7%	50,7%
Stämmer ganska bra	10	10	20	14,1%	14,1%	28,2%
Stämmer mindre bra	8	2	10	2,8%	11,3%	14,1%
Stämmer inte alls	5	0	5	0,0%	7,0%	7,0%

Stressen i skolan är något som ofta kommer upp i olika debatter och diskussioner. Vad gäller betygsrelaterad stress visar studien följande resultat. Sammantaget håller 78,9 % av eleverna med helt eller ganska bra i påståendet. Denna stress är mer påtaglig bland tjejerna, där hela 94 procent känner av detta. Bland killarna är det 65 procent som känner av denna stress.

Diskussion och analys

Drygt två av tio elever i årskurs 7–9 känner sig alltid eller ofta stressade i skolan. Andelen är större bland gymnasieeleverna där drygt tre av tio alltid eller ofta är stressade. Liksom i Skolverkets tidigare attitydundersökningar visar resultaten att flickor/kvinnor i större utsträckning känner sig stressade än pojkar/män. Det är även vanligare att elever som går på studieinriktade än yrkesinriktade program upplever att de är stressade i skolan, 42 jämfört med 24 procent. (Skolverket 2006 s 51)

Att tala om stress kan bli en självuppfyllande profetia. Det kan vara viktigt att skilja mellan stress och den vånda som man naturligt känner när man är tvungen att fatta något slags beslut. Skall jag plugga nu, eller ska jag se CSI först? Jag har ju varit i skolan hela dan, så jag är värd att koppla av. Men å andra sidan vill jag få läxorna ur världen. Gud vad skolan stressar mig! Å ena sidan vill man inte bli styrd helt och hållet, å andra sidan vill man inte heller känna av den vånda som det innebär att fatta självständiga beslut. Lösningen är inte att ta bort stressmomenten, utan att vänja sig vid att livet är sådant och att träna sig på att hantera situationerna så bra som möjligt.

4. Jag tycker att det pågår en konkurrens mellan klasskompisarna om betyg.

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	9	5	14	7,0%	12,7%	19,7%
Stämmer ganska bra	21	23	44	32,4%	29,6%	62,0%
Stämmer mindre bra	1	2	3	2,8%	1,4%	4,2%
Stämmer inte alls	6	4	10	5,6%	8,5%	14,1%

Resultatet visar att det finns ett konkurrenstänkande i skolan. 62 % instämmer ganska bra på påståendet att det pågår en slags tävlan mellan klasskompisarna om betyg och 19,7 % att det stämmer helt. Det är en minoritet som inte håller med; 4,2 % anser att det stämmer mindre bra och 14,1 % att det inte stämmer alls. Det är i princip ingen skillnad mellan pojkarnas och flickornas uppfattningar.

Diskussion och analys

Enligt min undersökning upplever eleverna att det finns en konkurrens dem emellan. Andra undersökningar visar också tydligt att det finns ett konkurrenstänkande i skolan. Trots att det målrelaterade betygssystemet inte innebär ett jämförande mellan elever, tycks tävlingstänkandet vara centralt för många. Elever uttrycker på olika sätt att de jämför och tävlar med varandra och att placeringen i klassen fortfarande är viktig. Att ligga efter någon annan kan vara en bidragande faktor till stress. Undersökningen konstateras alltså att det finns en konkurrens, men den ger inte något svar på hur man upplever denna stress. Upplever man stressen som negativ eller kan fungera inspirerande som den tävlingskänsla som man efterlyser i t ex idrott där det betraktas som något positivt. Något som skulle vara intressant att studera vidare kring.

5.1.2 VILKEN ATTITYD HAR ELEVERNA TILL BETYGENS VARA ELLER INTE VARA?

Frågorna i detta avsnitt handlar om elevernas inställning till betygen vara eller inte vara samt om någon tjänar på att betygen finns.

5. Att få betyg upplever jag som något positivt

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	22	19	41	26,8%	31,0%	57,7%
Stämmer ganska bra	11	9	20	12,7%	15,5%	28,2%
Stämmer mindre bra	3	2	5	2,8%	4,2%	7,0%
Stämmer inte alls	1	4	5	5,6%	1,4%	7,0%

Inställningen till betyg som helhet är i mycket hög grad positiv. Hela 85,9 % av eleverna anser att påståendet att få betyg upplever jag som något positivt stämmer helt eller ganska bra. Överlag är flickor något mer negativa än pojkar men det är ändå en liten skillnad.

Diskussion och analys

En majoritet av de äldre eleverna, liksom av lärarna, tycker att betygen har för stor betydelse i skolan. Samtidigt vill ungefär varannan elev, och fler än hälften av lärarna i årskurs 7–9 och gymnasieskolan, att betyg borde införas tidigare i grundskolan. En majoritet av de äldre eleverna anser dessutom att det borde finnas fler betygsteg. Därtill menar nästan alla elever att betyg är viktiga för att visa hur elever ligger till i skolan (Skolverket 2006 s 109).

6. Det är de duktiga eleverna som tjänar mest på att det finns betyg

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	18	14	32	19,7%	25,4%	45,1%
Stämmer ganska bra	11	15	26	21,1%	15,5%	36,6%
Stämmer mindre bra	4	5	9	7,0%	5,6%	12,7%
Stämmer inte alls	4	0	4	0,0%	5,6%	5,6%

Nästan hälften av eleverna instämmer helt i påståendet att det är de duktiga eleverna som tjänar mest på att det finns betyg.

Diskussion och analys

I betygen lägger man in sådana saker som ett bra betyg för med sig. Bättre framtidsmöjligheter, högre status, större popularitet. Samtidigt ger låga betyg en stämpel av att framtidsmöjligheterna är begränsade, man är mindre smart och mindre lyckad och mindre populär. Bra betyg = framgång i livet.

Om man ser till självförtroendet så skapar goda betyg en bra känsla och därmed en positiv spiral i inläringen, så att bra betyg blir ännu bättre. Medan ett sämre betyg sänker elevens självförtroende och skapar mer negativa känslor och kanske därmed också sämre studiemotivation och så kan eleven komma in i en negativ spiral. Detta är ostyrkta hypoteser som jag ställer upp. Det skulle behövas mer forskning kring dessa hypoteser för att fastställa deras eventuella giltighet.

7. Utan betyg blir det sämre ordning i skolan i skolan

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	18	17	35	23,9%	25,4%	49,3%
Stämmer ganska bra	12	12	24	16,9%	16,9%	33,8%
Stämmer mindre bra	4	5	9	7,0%	5,6%	12,7%
Stämmer inte alls	3	0	3	0,0%	4,2%	4,2%

81,1% anser att det skulle bli sämre ordning i skolan om det inte fanns betyg. Det finns nästan ingen skillnad mellan pojkars och flickors uppfattning om det här.

Diskussion och analys

De flesta eleverna anser alltså att det skulle bli en betydligt större oordning i skolan om det inte fanns betyg. Liksom i Brodows & Rininslands undersökning (2002) är de flesta respondenterna här tveksamma eller negativa till en betygsfri skola. Man kan kanske anta att motivationen för att sköta sina studier skulle sjunka om det inte fanns betyg. Det finns tydligen en rädsla för att man inte av egen vilja och eget intresse skulle kunna upprätthålla en ordning utan att det behövs verktyg utifrån för att klara detta. Betyget fungerar då som ett sådant verktyg. Vi har, anser jag, i Sverige över huvud taget väldigt lite av att lära oss självdisciplin och att ta ett eget ansvar för oss själva, våra handlingar och våra val. Detta är färdigheter, som precis som alla andra, behöver tränas för att de ska utvecklas. Någon sådan metodisk verksamhet förekommer inte i de sammanhang jag befunnit mig i. Det har mest varit välmentade råd och förmaningar och lite glada tillrop.

5.1.3 HUR UPPFATTAR ELEVERNA BETYGEN SOM BEDÖMNINGSINSTRUMENT?

Vilka uppfattningar har eleverna om lärares bedömning?

De fem följande frågorna handlar om hur eleverna upplever att betygen fungerar som bedömningsinstrument och också om hur de upplever i vilken utsträckning lärarna kan hantera att bedöma eleverna och deras kunskaper och färdigheter och att sätta betyg.

8. Det är bara resultaten från proven som bedöms.

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	5	3	8	4,2%	7,0%	11,3%
Stämmer ganska bra	17	15	32	21,1%	23,9%	45,1%
Stämmer mindre bra	9	11	20	15,5%	12,7%	28,2%
Stämmer inte alls	6	5	11	7,0%	8,5%	15,5%

Det är över hälften av eleverna som har uppfattningen att det bara eller nästan bara är provresultaten som används som underlag för att sätta betyg. Detta har även Skolverket (202) funnit och höjer ett varnande finger för en alltför ensidig bedömning.

Diskussion och analys

Det är svårt att ge en entydig och sammanhängande bild av elevernas syn på prov mer än den allmänna tendensen i materialet att proven är stressande och ångestskapande och framtvingar en mekanisk inläring som inte resulterar i verklig förståelse eller hållbara kunskaper (Brodow).

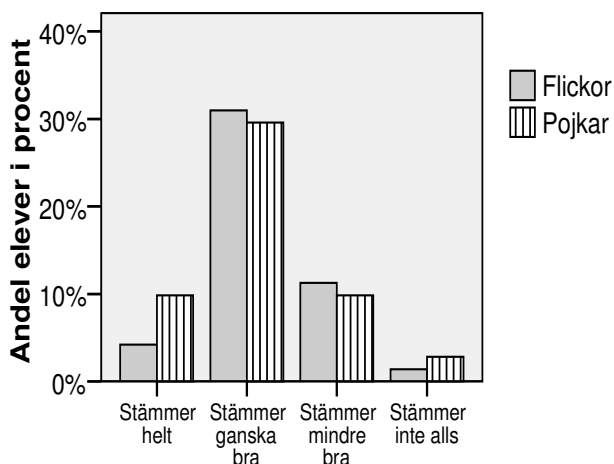
Det verkar som att det blir en sned betoning på prov eftersom de är det mest konkreta mätbara som både lärare och elever kan se och prata om och bedöma. Här finns t ex en motsägelse mellan svaret på frågan om kunskaper utan för skolan bedöms där en majoritet ansåg detta och svaret på frågan om det bara är proven som räknas. Det är ganska naturligt att sjuorna anser det, eftersom proven är den viktigaste och tydligaste mätaren för deras del för att se hur de ligger till resultatmässigt i sitt skolarbete.

9. Även kunskaper som jag skaffat mig utanför skolan tas med i bedömningen

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	7	3	10	4,2%	9,9%	14,1%
Stämmer ganska bra	21	22	43	31,0%	29,6%	60,6%
Stämmer mindre bra	7	8	15	11,3%	9,9%	21,1%
Stämmer inte alls	2	1	3	1,4%	2,8%	4,2%

I Skolverkets betygskriterier står det att även sådan kunskap som inhämtats utanför skolan ska räknas med vid bedömningen. På frågan om eleverna uppfattade att så var fallet, tyckte nästan $\frac{3}{4}$ av eleverna att detta stämde helt eller ganska bra. Ungefär en femtedel tyckte att det stämde mindre bra och bara 3 elever tyckte att det inte stämde alls.

Även kunskaper utanför skolan tas med i bedömningen

Diskussion och analys

Kunskaper som tillhör ämnet, oavsett var de förvärvats, ska räknas in. Detta uppfattas inverka positivt på elevernas motivation, då det bidrar till att bryta skolans isolering genom att visa att "skolkunskaper" och "livskunskaper" hör ihop (Selghed 2006).

Idag finns det på ett helt annat sätt än bara för ett årtionde sedan stora möjligheter att inhämta information och kunskap genom TV och kanske framförallt Internet. Man kan förkovra sig inom vilket område nästan som man önskar sig. Detta gäller kanske vissa skolämnen framför allt som språk, historia, geografi, samhällskunskap. Dessutom tillägnar sig elever kunskaper och färdigheter genom sina hobbies och fritidsintressen t ex idrott och musik Att dessa kunskaper uppmärksammas och värderas av läraren gör att eleverna upplever att skola och det övriga livet känns mera integrerat och att skolkunskaper inte bara är meningslös skolkunskap utan något som man kan ha nytta och glädje av i det övriga livet också.

Vad som är förbryllande med resultaten i de här två senaste påståendena är att å ena sidan svarar en tydlig majoritet av eleverna att det endast är proven som räknas vid betygsättningen. Å andra sidan är det också en majoritet som svarar att även kunskaper utanför skolan tas med i bedömningen. Det här är en motsägelse som jag inte har någon förklaring på, eller teori kring varför eleverna svarat så här. Här framgår den brist som finns med enkäter som Ejlertsson (1996) påpekar, nämligen att möjligheten till följdfrågor försvinner, vilket försvårar en fördjupning som eventuellt skulle ge en förklaring till svaren.

10. Jag bedöms utifrån mina kunskaper och jämförs inte med någon annan.

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	12	13	25	18,3%	16,9%	35,2%
Stämmer ganska bra	17	13	30	18,3%	23,9%	42,3%
Stämmer mindre bra	7	8	15	11,3%	9,9%	21,1%
Stämmer inte alls	1	0	1	0,0%	1,4%	1,4%

Resultatet visar här att 75,5% av eleverna instämmer helt eller nästan helt i att de inte jämförs med andra vid betygsättning. Inte heller i denna fråga är det någon betydande skillnad mellan pojkars och flickors svar.

Diskussion och analys

Enligt Skolverket (2000) är elever överlag medvetna om att de inte jämförs med varandra utan mot uppsatta mål, något som upplevs som positivt. Ju äldre eleverna är, desto mer medvetna är de om betygsriterierna. De spår av det relativa betygssystemets följder med en jämförelse mellan elever tycks vara helt försvunnet i dag. Eleverna är klara över att det är deras prestationer i förhållande till de mål som finns uppställda som skall vara avgörande för vilket betyg man får och inte hur man ligger till i förhållande till andra. Detta borde leda till att konkurrensen mellan elever minskat men den är fortfarande stor. Kanske är det så att man konkurrerar om andra saker – attraktiva utbildningslinjer, popularitet i skolan och gänget.

11. Lärare sätter rättvisa betyg

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer	12	9	21	12,7%	16,9%	29,6%
Stämmer ganska bra	21	16	37	22,5%	29,6%	52,1%
Stämmer mindre bra	3	7	10	9,9%	4,2%	14,1%
Stämmer inte alls	1	2	3	2,8%	1,4%	4,2%

Trots att eleverna ännu inte, av naturliga skäl, är underrättade om vad betygen ska grunda sig på, anser 81,7 % att påståendet att lärare sätter rättvisa betyg stämmer helt eller ganska bra. Endast 4,2 % anser att påståendet inte stämmer alls. Här finns dock en skillnad mellan pojkars och flickors uppfattning. 12,7 % av flickorna svarar att de anser att påståendet stämmer mindre bra eller inte alls medan endast 4,2 % av pojkarna är av samma uppfattning.

Diskussion och analys

Undersökningen visar att en stor del av eleverna anser att lärarna sätter rättvisa betyg, något som också Skolverkets undersökning *Attityder till skolan 2006* (2007) visar. Även en majoritet av eleverna, åtta av tio, tycker att alla eller de flesta lärare är rättvisa i sin betygsättning. Andelen elever som anser detta är högre än i undersökningen år 2000 men oförändrad jämfört med 2003. Var tionde elev svarar dock att enbart ungefär hälften av lärarna sätter rättvisa betyg och nästan lika många menar att bara några få lärare lyckas med detta. (Attityder till skolan Skolverket, 2006)

Det får anses som glädjande att så många elever anser att lärare är rättvisa. Dock kan man spekulera varför flickor anser sig mera orättvist bedömda. Kanske är det så att flickor ser på sina prestationer

från en mera personlig synvinkel och lägger in andra mera subjektiva värderingar i sina bedömningar som hur de är och beter sig och att de också tror att lärare ser det på samma sätt. Detta medan pojkar ser mera rationellt på sina prestationer. Om man nu vågar ha en sådan åsikt utan att bli kallad reaktionär eller mansgris.

12. Olika lärare gör olika bedömningar när de sätter betyg

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	17	14	31	19,7%	23,9%	43,7%
Stämmer ganska bra	13	14	27	19,7%	18,3%	38,0%
Stämmer mindre bra	6	4	10	5,6%	8,5%	14,1%
Stämmer inte alls	1	2	3	2,8%	1,4%	4,2%

Nästan hälften av eleverna instämmer helt i att olika lärare gör olika bedömningar och mer än 80% tycker att det stämmer helt eller ganska bra.

Diskussion och analys

Det är uppenbart att en stor majoritet upplever att man bedöms olika av olika lärare. Enligt Skolverket (2000) upplever många elever att beteendekriterier spelar in i bedömningen. Det skulle innebära att elever tycker att lärare bedömer olika saker hos eleverna. Vilka dessa är skulle man vilja ta reda på mera om. Kanske är det en fråga om att eleverna ännu inte är så insatta i betygskriterierna, och att lärarna inte informerat om dem, vilket i och för sig är naturligt eftersom eleverna ännu inte börjat få betyg. Kanske skulle denna fråga över huvud taget inte varit med i undersökningen.

5.1.4 KAN ELEVERNA DRA NYTTA AV SINA BETYG I SIN STUDIEPLANERING?

De avslutande frågorna handlar om hur elever kan ha hjälp av betygen i sina studier.

13. Betygen stimulerar mig att arbeta hårdare

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	23	19	42	26,8%	32,4%	59,2%
Stämmer ganska bra	9	10	19	14,1%	12,7%	26,8%
Stämmer mindre bra	3	3	6	4,2%	4,2%	8,5%
Stämmer inte alls	2	2	4	2,8%	2,8%	5,6%

Hela 86% anser att betyg stimulerar till att arbeta hårdare. Endast 14% anser att det stämmer mindre bra eller inte alls. Något fler pojkar än flickor anser att detta stämmer helt.

Diskussion och analys

Om betygen upplevs som en piska eller morot kan man dock inte dra några slutsatser av utifrån dessa resultat. Men man kan se att betyg fungerar som en drivkraft för elevernas motivation att studera. Jag upplever att man är så insatt i den roll betygen spelar för att välja vidare studier att de är viktiga. För de flesta av eleverna och föräldrarna på den skola jag gjort undersökningen är det också klart att de ska fortsätta sina studier efter gymnasiet på högskola eller universitet. Detta framgår av de utvecklingssamtal jag haft med eleverna och i samtal med kollegor. Därmed får betygen en ännu större betydelse.

14. Betygen hjälper mig att förbättra det jag inte är så bra på.

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	4	4	8	5,6%	5,6%	11,3%
Stämmer ganska bra	17	19	36	26,8%	23,9%	50,7%
Stämmer mindre bra	11	9	20	12,7%	15,5%	28,2%
Stämmer inte alls	5	2	7	2,8%	7,0%	9,9%

På påståendet att betyg hjälper till att förbättra något man inte är så bra på instämmer 11,3% helt i det påståendet. 50,7% anser att det stämmer ganska bra medan 38,1% anser att det stämmer mindre bra eller inte alls. Både pojkar och flickor har samma uppfattningar i denna fråga.

Diskussion och analys

Man kan nog ganska säkert dra slutsatsen att betyget används som en måttstock på ens kunskaper. Detta kan kanske framförallt gälla i de ämnen där man är osäker var man ligger till betygmässigt. Man kan då få signaler från läraren eller från betyget och jämföra med sina egna mål.

15. Betygen hjälper mig att lättare nå mina mål

	Pojkar 37	Flickor 34	Totalt 71	Flickor %	Pojkar %	Totalt %
Stämmer helt	18	18	36	25,4%	25,4%	50,7%
Stämmer ganska bra	13	12	25	16,9%	18,3%	35,2%
Stämmer mindre bra	4	4	8	5,6%	5,6%	11,3%
Stämmer inte alls	2	0	2	0,0%	2,8%	2,8%

Att betygen är en hjälp att lättare nå sina mål är en övervägande majoritet överens om. 85,9% instämmer helt eller ganska bra i att så är fallet. Bara ca 14% anser att det stämmer mindre bra eller inte alls. Återigen är pojkarnas och flickornas åsikter lika.

Diskussion och analys

Betygen kan fungera som ett tydligt mål att sträva mot. Som en ribba för en höjdhoppare att ta sig över eller en mållinje som en löpare ska passera. Ett tydligt mål som man vill uppnå. I skolan finns det för närvarande knappast något instrument som bättre kan användas för att kontrollera att man nått fram än betyget.

6 JÄMFÖRANDE DISKUSSION

En jämförelse mellan sjuor och äldre elever

Jag tycker det skulle vara intressant att jämför svaren i min undersökning med resultaten från andra undersökningar där eleverna är äldre och redan får betyg. Hur mycket skiljer det i uppfattningar? De undersökningar jag jämfört med är Maj-Lis Hörnqvist – *Upplevd kompetens*(1999), Brodow & Rininsland - *En skola som om elever betydde något*,(2002) Skolverket - *Livet i skolan*,(1999) vilka jag också refererar till i andra delar av denna uppsats.

Generellt kan sägas att skillnaden i uppfattning mellan sjuornas uppfattning jämfört med äldre elevers är mindre än vad jag kanske förväntade mig. På de flesta jämförelsepunkter har man en likartad uppfattning. En klar majoritet i båda grupperna är positiva till betyg. Man upplever också en stress inför betyg. Och man upplever att det finns en konkurrens mellan elever. Också när det gäller huruvida lärare sätter rättvisa betyg finns en stor överensstämmelse i uppfattningar mellan grupperna. Där jag sett skillnader är det i nivå. Lite fler sjuor uppger att de är stressade över betygen än vad äldre elever gör. Det kan kanske förklaras med att man känner en oro över att bedömas och att få besked i svart och vitt på hur man ligger till och också den allmänna oro vi människor känner inför något som är nytt och viktigt för en. En annan skillnad som jag tycker mig se framgå genom att jämföra undersökningarna är att sjuorna är mer positiva till betyg än äldre elever Det kanske är så att samtidigt som man är oroad över att få betyg så är man också förväntansfull inför att få detta bevis på sina kunskaper och färdigheter.

Däremot är medvetenheten om hur betygen fungerar och kan tänkas påverka dem större hos sjuorna än jag tänkte att den skulle vara. Att inte skillnaden i resultat är större mellan sjuor och andra äldre elever tyder på att sjuorna redan är inne i ett betygstänkande när det gäller deras studier. Möjliga förklaringar till det kan vara att elever uppfattar prov som viktiga betygskriterier och prov har man redan ganska stor erfarenhet av. Eleverna är också allt sedan skolstarten vana vid att regelbundet utvärderas genom utvecklingssamtalen.

7 SAMMANFATTANDE SLUTSATSER

Min undersökning visar att betyg spelar stor roll för elever och påverkar dem, både positivt och negativt. Det finns mycket som avgör hur eleven känner inför betyg. Det kan vara vilka krav man ställer på sig själva, vad andra förväntar sig, t ex föräldrar, vilka resultat man fått i jämförelse med sina klasskamrater. Många redovisar att betygen påverkar deras självförtroende och självbild. Man uppger också att betyg skapar en konkurrens mellan elever.

Min undersökning visar också att eleverna har en positiv grundinställning till betyg. En majoritet anser att betygen har en motiverande funktion och att de lär sig mer med betyg än de skulle ha gjort annars.

Man uppger också att man känner stress över skolan och betygen. Jag tycker dock att det är viktigt att se på stress i ett större perspektiv. Vi har ett samhälle idag som betonar hur viktigt det är att vara rätt och att passa in. Det räcker att se på reklamens budskap i tidningar och TV. Man skall se till att vara framgångsrik på alla områden i livet. Man ska se bra ut, ha det bästa jobbet, köra den finaste bilen, bära de rätta kläderna, bo på de rätta platserna osv. Dessutom ska man vara en fantastisk förälder, make/maka ha intressanta fritidsintressen, träffa vänner och dessutom tid att koppla av. Så skolan är bara en del av det synsätt som präglar vårt samhälle.

En majoritet av eleverna upplever att de får rättvisa betyg och att läraren endast ser till dem själva och inte jämför dem med andra. Det mål- och kunskapsrelaterade betygssystem som vi har idag idag är baserat på en människosyn och inställning till kunskap som innebär att elever slipper bli jämförda med varandra. Att eleverna ändå i viss mån tävlar och konkurrerar med varandra är en annan sak. En elevs betyg kan i alla fall påverkas av vad en annan elev fått för betyg. Att inte enbart bedöma tomma fakta utan till exempel elevernas förmåga att dra slutsatser är ett annat steg i rätt riktning, anser jag. Jag har som lärare frihet att välja vägar för att nå dessa mål och detta ser jag som något positivt. Då kan jag alltid välja metoder som jag själv har ett syfte med, vilket i sin tur gör det lättare att motivera eleverna. Det här anser jag vara den största pedagogiska utmaningen för varje lärare. Att få eleverna att lära sig av intresse för att tillägna sig kunskaper i första hand och att de goda betygen kommer som en naturlig följd av tillägnad kunskap grundat på intresse och vetgirighet.

Som jag redovisat tidigare är det stora likheter i uppfattningarna om betyg mellan min undersökningsgrupp och andra undersökningar av elever som redan befinner sig inne i betygssystemet. Man kan således konstatera att det finns en stor medvetenhet om betygen och dess inverkan och konsekvens även för elever som inte ännu är inne i systemet med betyg!

Avslutningsvis kan man nog säga att elevernas uppfattningar om betygens roll och betygens vara eller inte vara är en spegling av den allmänna tidsandan som råder i samhället. Hade jag gjort undersökningen under 1970-talet hade jag säkerligen fått andra svar, framförallt i fråga om attityder till betyg och betygens roll som bedömningsinstrument. Man kan konstatera att skolminister Björklunds allmänna diskussioner om hur skolan fungerar och hans förslag till nytt betygssystem speglar en kraftig opinion som finns bland både elever och föräldrar oavsett vilken åsikt man har om hans förslag och idéer.

7.1 VIDARE FORSKNING

Som Ejlertsson säger så är det negativa med en enkätundersökning att man inte kan ställa följdfrågor som skulle kunna fördjupa och förklara svaren. Jag kan konstatera att min undersökning ställer fler frågor än den ger svar. Eleverna är t ex positiva till betyg. Vari ligger då det positiva?

Om man ser på självförtroendet så skapar bra betyg en bra känsla och därmed en positiv spiral i inlärningen, så att bra betyg blir ännu bättre. Medan ett sämre betyg sänker elevens självförtroende och skapar mer negativa känslor och kanske därmed också sämre studiemotivation och så kan eleven komma in i en negativ spiral. Är det så?

Detta är hypoteser som jag ställer upp. Det skulle behövas mer forskning kring dessa hypoteser för att fastställa deras eventuella giltighet. Stress och konkurrens är något som präglar vår västerländska kultur i många delar av livet, inte bara i skolan. Det kunde vara intressant att mäta stressen och konkurrensen som eleverna upplever inom andra områden i livet för att se om just stressen på grund av skolan är större, eller elever/ungdomar upplever en mera allmän stress..

Nästan hälften av eleverna instämmer helt i att olika lärare gör olika bedömningar.

Vad anser eleverna att de bedömer? En fråga som det skulle vara intressant att ta reda på mera om.

Att betygen är en hjälp att lättare nå sina mål är en övervägande majoritet överens om. Vilka elevernas mål är skulle vara intressant att ta reda på mera om.

Komma in på högre utbildning?

Få bättre självförtroende?

Höja sin status bland sina kompisar?

Göra sina föräldrar nöjda?

Det här blir bara öppna frågor men en ambitiöst upplagd undersökning med djupintervjuer skulle säkert kunna kasta mera ljus över frågeställningarna.

Referenser

- Andersson, Håkan (1999). *Varför betyg? Historiskt och aktuellt om betyg*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, Håkan (2002). Betygen i backspegeln beskrivning och reflektioner. I: Att bedöma eller döma. Stockholm: Skolverket, s. 153-168.
- Brodow, Bengt & Rininsland, Kristina (2002). *En skola som om elever betydde något skolan speglad i elevers skrivande analys och debatt*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber Ekonomi.
- Carlgren, Annerstedt mfl (2002). Det nya betygssystemets tankefigurer och tänkbara användningar. I: *Att bedöma eller döma*. Stockholm: Skolverket.
- Egidius, Henry (1994). *Kunskapsrelaterade betyg*. Malmö: Gleerups Förlag.
- Egidius, Henry (1999). *Pedagogik för 2000-talet*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Ejlertsson, Göran (1996). *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Hörnqvist, Maj-Lis (1999). *Upplevd kompetens. En fenomenologisk studie av ungdomars upplevelser av sin egen kompetens i skolarbetet*. Luleå: Centrum för forskning i lärande, Luleå Tekniska universitet.
- Linde, Göran (2003). *Kunskap och betyg*. Lund: Studentlitteratur.
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet* (1994). Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Nilsson, Mats (1977). *Bakom betygen. Debatt och fakta om skolans bedömning*. Malmö: Rabén & Sjögren.
- Riksrevisionen, RIR 2004:11, *Betyg med lika värde?*, <http://www.riksrevisionen.se/templates/OpenDocument.aspx?documentid=4573>
Hämtat 20/7 2007
- Selghed, Bengt (2006) *Betygen i skolan*. Stockholm. Liber.
- Skolverket (1999). *Den rimliga skolan Livet i skolan och skolan i livet*.
<http://www2.skolverket.se/BASIS/skolbok/webext/trycksak/DDD/503.pdf> hämtat 16/7 2007.
- Skolverket (2000). *Nationella kvalitetsgranskningar. Betygssättningen*. Särtryck ur Skolverkets rapport nr 190. Stockholm.
- Skolverket (2001). *Bedömning och betygssättning kommentarer med frågor och svar*. Stockholm: Liber Distribution.
- Skolverket (2001). *Bedömning och betygssättning kommentarer med frågor och svar*. Utbildningsdepartementets skriftserie rapport 2, *Ämnesbetyg i en kursutformad gymnasieskola*, (2001) <http://www.sweden.gov.se/content/1/c4/32/36/2c17723f.pdf>
Hämtat 25/7 2007
- Statens offentliga utredningar 1961:30 Ecklesiastikdepartementet Stockholm 1961
Utbildningsutskottets betänkande 1993/94:UBU01,
<http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=3322&rm=1993/94&bet=UbU1>
Besökt 22/7 2007
- Skollagen 1985:1100
http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&dok_id=SFS1985:1100&rm=1985&bet=1985:1100
Besökt 20/7 2007
- Utbildningsdepartementet, Pressmeddelande 14 mars 2007
www.regeringen.se/sb/d/8543/a/78663 Besökt 12/8 2007

8 BILAGOR

Bilaga 1

Hej!

Jag heter Håkan Pettersson och går sista terminen på lärarprogrammet på distans vid Malmö Högskola. Som examensarbete har jag valt att skriva om elevers uppfattningar om betyg och hur de påverkar dem i skolan, med inriktning på elever i år 7. Underlaget till examensarbetet är en enkätundersökning där eleverna får besvara frågor kring betyg. Enkäten tar ca 10 - 15 minuter att fylla i och är helt anonym och kommer att behandlas konfidentiellt. Jag kommer att komma till ett lektionspass där eleverna får fylla i enkäten. På grund av forskningsetiska regler är jag skyldig att informera målsman för att eleverna ska få delta i undersökningen. Jag hoppas förstås att alla elever som blir tillfrågade både vill och får delta eftersom mitt examensarbete bygger mycket på deras svar, men vill betona att deltagandet är frivilligt.

Om du som förälder inte vill att ditt barn ska delta ber jag dig fylla i talongen och skicka med eleven till dennes klassföreståndare.

Tack på förhand
Håkan Pettersson

Jag vill inte att mitt barn _____ deltar i
enkätundersökningen om betyg och bedömning.

**Målsmans
underskrift:** _____

Enkätundersökning – Bedömning och betyg från elevernas synvinkel

Stryk under det som stämmer bäst överens med din uppfattning. Välj endast ETT alternativ.

1. Jag får sämre självförtroende av ett betyg som jag inte är nöjd med.

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

2. Betygen påverkar vad jag tycker om mig själv.

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

3. Jag känner mig stressad av betygen.

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

4. Jag tycker att det pågår en konkurrens mellan klasskompisarna om betyg.

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

5. Att få betyg upplever jag som något positivt

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

6. Det är de duktiga eleverna som tjänar mest på att det finns betyg

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

7. Utan betyg blir det sämre ordning i skolan i skolan

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

8. Det är bara resultaten från proven som bedöms.

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

9. Även kunskaper som jag skaffat mig utanför skolan tas med i bedömningen

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

10. Jag bedöms utifrån mina kunskaper och jämförs inte med någon annan.

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

11. Lärare sätter rättvisa betyg

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

12. Olika lärare gör olika bedömningar när de sätter betyg

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

13. Betygen stimulerar mig att arbeta hårdare

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

14. Betygen hjälper mig att förbättra det jag inte är så bra på.

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

15. Betygen hjälper mig att lättare nå mina mål

Stämmer helt Stämmer ganska bra Stämmer mindre bra Stämmer inte alls

Jag som fyllt i enkäten är

Kille

Tjej

Tack för din värdefulla hjälp!
Håkan

BETYGSSKALAN

